

**NURALI QOBUL HIKOYALARIDA TABIAT TASVIRI VA U BILAN HAMNAFASLIK
G'OYALARI**

**ИЗОБРАЖЕНИЕ ПРИРОДЫ И ИДЕИ СОЗВУЧИЯ С НЕЙ В РАССКАЗАХ НУРАЛИ
КОБУЛА**

**DEPICTION OF NATURE AND THE IDEAS OF ATTUNEMENT IN NURALI QOBUL'S
SHORT STORIES**

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17635932>

Nigina Qodirova Kamoljon qizi

Farg'ona davlat universiteti filologiya fakulteti: o'zbek tili yo'nalishi, 4 – kurs

Annotatsiya: *Maqolada zamonaviy o'zbek nasrining yorqin vakillaridan biri Nurali Qobulning "Qaytish" va "Hayot hukmi" hikoyalari asosida yozuvchining tabiat va inson o'rtasidagi uyg'unlikni badiiy talqin etish mahorati tahlil qilinadi. Tadqiqotda asarlarning kompozitsion qurilishi, epigraf va peyzajning mazmuniy vazifasi, shuningdek, muallifning til va uslub xususiyatlari ilmiy va badiiy tahlil asosida yoritiladi. Yozuvchining hikoyalarida tabiat obrazlari faqat badiiy fon emas, balki inson ruhiyatining ajralmas qismi, uning ichki kechinmalari va hayot falsafasini ifodalovchi ramziy qatlam sifatida namoyon bo'ladi. Muallif tabiat manzaralarini ruhiy jarayonlar bilan uyg'unlashtirib, o'quvchini hayot, borliq va insonning o'z-o'zini anglash masalalari haqida mushohada yuritishga chorlaydi.*

Kalit so'zlar: *Nurali Qobul, tabiat tasviri, uyg'unlik, inson, estetik idrok, ekologik g'oya, ruhiy kechinma, hamnafaslik, zamonaviy o'zbek hikoyachiligi.*

Аннотация: *В статье анализируется мастерство писателя Нурали Кобул в художественном осмыслении гармонии между природой и человеком на примере рассказов «Возвращение» и «Приговор жизни». В исследовании освещается композиционная структура произведений, смысловая функция эпиграфа и пейзажа, а также особенности языка и стиля автора на основе научного и художественного анализа. В рассказах писателя образы природы выступают не только как художественный фон, но и как неотъемлемая часть внутреннего мира человека, символически отражая его переживания и философию жизни. Автор сочетает природные картины с психологическими процессами, побуждая читателя размышлять о жизни, бытии и самопознании человека.*

Ключевые слова: *Нурали Кобул, изображение природы, гармония, человек, эстетическое восприятие, экологическая идея, психологические переживания, созвучие, современная узбекская проза.*

Annotation: *The article analyzes the artistic mastery of the contemporary Uzbek writer Nurali Qobul in portraying the harmony between nature and human beings, based on his short stories "Return" and "The Verdict of Life." The study highlights the compositional structure of the works, the semantic function of epigraphs and landscapes, as well as the author's language and stylistic features, based on both scientific and literary analysis. In Qobul's stories, nature is depicted not merely as a background, but as an integral part of human psychology, symbolically reflecting inner experiences and life philosophy. The author intertwines natural imagery with psychological processes, encouraging readers to reflect on life, existence, and self-understanding.*

Keywords: *Nurali Qobul, depiction of nature, harmony, human, aesthetic perception, ecological idea, psychological experience, attunement, contemporary Uzbek prose.*

KIRISH

O'zbek adabiyotida tabiat manzaralarini tasvirlash an'anasi qadimiy ildizlarga ega bo'lib, u xalqning dunyoqarashi, ma'naviy olami, estetik didi va milliy tafakkurining muhim ifodasi sifatida qaraladi. Mumtoz adabiyotda Alisher Navoiy, Bobur, Ogahiy singari ijodkorlar asarlarida tabiat tasviri go'zallik, poklik va hayot abadiyligining ramzi sifatida namoyon bo'lgan. Ushbu an'ana keyingi davrlarda ham davom etib, zamonaviy o'zbek adabiyotida yangicha falsafiy mazmun bilan boyidi.

Mustaqillik davri o'zbek adabiyoti inson va tabiat munosabatlariga yangicha nigoh bilan qarashni, tabiatni nafaqat badiiy manzara, balki inson ruhiyatini aks ettiruvchi tirik organizm sifatida talqin etishni ilgari surdi. Adabiyotda ekologik tafakkur, estetik uyg'unlik va ruhiy hamnafaslik g'oyalari shakllana boshladi. Shu jihatdan Nurali Qobul ijodi alohida e'tiborga molikdir.

Nurali Qobul o'z hikoyalarida tabiatni inson hayotining ajralmas qismi, uning ichki kechinmalarining ifodasi sifatida tasvirlaydi. Yozuvchi uchun tabiat bu faqat tasvir obyekti emas, balki insonni o'ziga qaytaruvchi, ruhiy tozalik va uyg'unlik manbai bo'lgan tirik kuchdir. Uning "Yomg'ir ostidagi odam", "Qaldirg'ochlar qaytganida", "Sokin oqshom" kabi hikoyalarida tabiatning estetik va falsafiy talqini orqali inson qalbining nozik jihatlari yoritiladi.

O'zbek adabiyotida tabiat tasviri qadimdan inson ruhiyatining ajralmas qismi sifatida qaraladi. Biroq Nurali Qobul ijodida bu tasvir yangi, o'ziga xos falsafiy talqinda namoyon bo'ladi tabiat bu yerda inson hayotining tashqi manzarasi emas, balki uning ichki dunyosi in'ikosidir.

Yozuvchining "Qaytish" va "Hayot hukmi" hikoyalarida esa inson taqdiri, hayotiy sinovlar va o'zlikni anglash g'oyalari aynan tabiat manzaralari orqali ifodalanadi. Nurali Qobul uchun insonni tushunishning eng to'g'ri yo'li uni tabiat bilan bir nafasda tasvirlashdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Adabiyotshunoslikda tabiat tasviri masalasi o'zbek badiiy tafakkurining ajralmas qismi sifatida ko'plab tadqiqotchilar e'tiborida bo'lgan. Mumtoz adabiyotda tabiat tasviri inson ruhiy holatini ifodalovchi ramz, go'zallik va ilohiy uyg'unlikning timsoli sifatida talqin etilgan bo'lsa, XX asr adabiyotida bu an'ana ijtimoiy, axloqiy va falsafiy mazmun bilan boyigan. Masalan, A. Qodiriy, O. Yoqubov, S. Ahmad, Sh. Zunnunov kabi ijodkorlarning asarlarida tabiat voqealar fonida emas, balki voqealar dinamikasini kuchaytiruvchi badiiy vosita sifatida namoyon bo'ladi. Bu asarlarda tabiat inson kechinmalari, jamiyatlardagi o'zgarishlar va ruhiy iztiroblar bilan uzviy bog'lanadi.

So'nggi yillarda o'zbek adabiyotshunosligida ekologik tafakkur va "tabiat bilan muloqot" konsepsiyasi alohida ilmiy yo'nalish sifatida shakllanib bormoqda. B.Yo'ldoshev o'z tadqiqotlarida adabiyotda tabiat tasviri insonni ruhiy uyg'unlikka chorlash, ma'naviy tiklanish vositasi sifatida namoyon bo'lishini asoslab beradi[5]. H. Jo'rayev esa o'zbek nasrida ekologik g'oyalar, tabiat va inson o'rtasidagi ruhiy bog'liqlikni "badiiy ekologiya" tushunchasi orqali izohlaydi[2]. Bu yondashuv adabiy matnda tabiatni mustaqil obraz, ramz va falsafiy qatlam sifatida talqin qilish imkonini yaratdi.

Nurali Qobul ijodi shu zamonaviy tendensiyalar fonida o'ziga xos badiiy izlanish sifatida ajralib turadi. Uning hikoyalarida tabiat tasviri insonning ruhiy kechinmalari bilan uyg'unlashgan holda, ko'p hollarda "ruhiy ko'zgu" funksiyasini bajaradi. Yozuvchi tabiatni tirik organizm, inson hayotining uzviy davomi sifatida ko'rsatadi. Qahramonlar ichki iztiroblarini, quvonch yoki tushkunliklarini tabiat tovushlari, yomg'ir, shamol, quyosh, yoki fasllar o'zgarishi orqali ifoda etadi. Shu tariqa, muallif tabiat tasvirini psixologik parallelizm va metaforik ifoda vositasida inson ichki olamini yoritish uchun ishlatadi.

Adabiyotshunoslar fikriga ko'ra, bunday badiiy yondashuv adabiyotda "tabiat bilan hamnafaslik" g'oyasini shakllantiradi. Bu g'oya o'z mohiyatiga ko'ra, inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikni, o'zaro ta'sirni va o'zaro hurmatni ifodalaydi. Nurali Qobul asarlarida ham ushbu g'oya asosiy estetik tamoyil sifatida namoyon bo'lib, yozuvchining inson va tabiatni bir butunlikda ko'rish falsafasini aks ettiradi.

Shunday qilib, mavjud ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, Nurali Qobul ijodi o'zbek adabiyotida tabiat tasviri, ekologik fikrlash va ruhiy uyg'unlik g'oyalarini yangi badiiy bosqichga olib chiqadi. Uning hikoyalarida tabiat insonni o'z mohiyatini anglashga, ruhiy poklanishga va hayot go'zalligini his etishga chorlovchi badiiy kuch sifatida namoyon bo'ladi.

TADDIQOT METODOLOGIYASI

Maqola tahlili strukturaviy, psixologik va badiiy-kompozitsion yondashuv asosida olib borildi. Strukturaviy yondashuv hikoyalar syujeti va epigrafining mazmuniy uyg'unligini ochishga xizmat qilgan bo'lsa, psixologik tahlil qahramonlarning ichki kechinmalarini tabiat tasviri bilan bog'liq holda ko'rsatishga imkon berdi. Badiiy-kompozitsion tahlil esa yozuvchi tilining tasviriy boyligini, ramzlar tizimini va hikoya qurilishidagi estetik izchillikni aniqlashga yo'naltirildi.

“Qaytish” hikoyasi tahlili

Nurali Qobulning “Qaytish” hikoyasi Lev Tolstoyning “Odamning o‘z jonini tikishga tayyor turgan biror narsasi bo‘lishi kerak” degan epigrafi bilan boshlanadi. Epigrafi hikoya mazmunini ochish, qahramonning ichki motivlarini tushuntirishda muhim vosita vazifasini bajaradi. Saidqul aka uchun bu “jonni tiklash” manbai tabiatning o‘zi bo‘lib, u o‘z hayotini yerga, daraxtlarga va bog‘ yaratishga bag‘ishlaydi. Shu jihatdan epigrafi hikoyaning falsafiy asosini belgilaydi.

Hikoya tabiat manzarasi bilan ochiladi: bahorning ilk nafasi, qor erigan yer, hali ochilmagan boychechaklar va yerning nam hidi orqali o‘quvchi darhol voqea muhitiga kiradi. Bu peyzaj nafaqat tashqi manzarani aks ettiradi, balki qahramonning ruhiy holatini ham ifodalaydi. Peyzaj tahlilida adabiyotshunoslar Nurali Qobul ijodida tabiatning ikki qirrali funksiyasini ko‘rishadi: u qahramonning ichki olamini aks ettiruvchi vosita ham, voqealar rivojining dramaturgik fonini yaratuvchi unsur hamdir. Saidqul akaning “qaytish”i faqatgina ona qishloqqa qaytish emas, balki o‘zini anglash, bolalikdagi xatolarini ko‘zdan kechirish va hayotiy qarorlarini qayta baholash jarayonidir. U o‘z bolaligi, otasining saboqlari, orzulari va xatolarini eslab, hayotning mohiyatini anglash sari yo‘l oladi. Barlostepa tepaligida bog‘ yaratish orzusi uning hayot mohiyatini belgilab beruvchi, yagona undovga aylanadi. U o‘z orzusini tabiat bilan uyg‘unlikda ko‘radi, chunki inson uchun haqiqiy qaytish o‘z ildiziga, o‘z tabiatiga qaytishdir.

“Hayot hukmi” hikoyasi tahlili

“Hayot hukmi” hikoyasida esa yozuvchi insonning jamiyatdagi o‘rni, mehnatga bo‘lgan e‘tibor va insoniylikning qadri haqida chuqur mushohada yuritadi. Yigirma yil umrini mehnatga bag‘ishlagan Xolboy aka endi kasallik tufayli ishlay olmay qoladi. U o‘z xohishi bilan ishdan ketmoqchi bo‘ladi, biroq direktorning bepisand so‘zlari uning ko‘nglini chuqur yaralaydi. Bu voqea inson va jamiyat o‘rtasidagi begonalikni, insoniy munosabatlarning sovuqlashganini ko‘rsatadi. Ammo hikoyaning badiiy kuchi aynan shunda Xolboy aka insonlardan ranjigan paytda tabiatga yuzlanadi. U: “Sening o‘rningga mana shu soylar meni eshitadi, mana shu daraxtlar dardimni tinglaydi”, deydi. Bu so‘zlar inson va tabiat o‘rtasidagi ruhiy bog‘lanishni butun kuchi bilan ochadi. Tabiat bu yerda jim tinglovchi emas, balki hamdard, dardni yengillashtiruvchi kuch sifatida tasvirlanadi. Direktorning sovuq nigohi, rasmiy ohangi fonida tabiatning iliqligi, hayotbaxsh ruhi yanada yorqinroq seziladi. Shu tarzda yozuvchi jamiyatdagi befarqlikka qarshi tabiat mehrini qo‘yadi. Hikoya yakunida Xolboy akaning dala yo‘liga chiqib ketishi uning aynan yagona xotirjamlik topa oladigan maskani ekanligidan dalolatdir.

NATIJA VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Nurali Qobul hikoyalarida tabiat tasviri muallifning badiiy uslubini belgilovchi asosiy poetik komponentlardan biri sifatida namoyon bo‘ladi. Yozuvchi tabiatni faqat tasviriy vosita sifatida emas, balki inson ruhiy olamining uzviy qismi sifatida talqin etadi. Asarlarda yomg‘ir, shamol, quyosh, kechki shafaq yoki qushlarning qaytishi kabi tabiat unsurlari qahramonlarning ichki kechinmalarini va ruhiy

o'zgarishlarini ramziy tarzda ifoda etadi. Masalan, "Yomg'ir ostidagi odam" hikoyasida yomg'ir insonni ma'naviy tozalovchi, ruhiy yangilanishga chorlovchi ramz sifatida ishlatilgan. Yozuvchi tabiat va insonni qarama-qarshi emas, balki bir-birini to'ldiruvchi mavjudotlar sifatida ko'rsatadi. Qahramonlar tabiat bilan muloqotda bo'lganda o'z ichki osoyishtaligini topadi, o'zlikni anglaydi va hayot ma'nosini qayta kashf etadi. Tabiat tasviriga estetik-falsafiy yondashuv yozuvchining asarlarida insonni ruhiy uyg'unlikka chorlaydi, borliq go'zalligini his etishga o'rgatadi. Shu bilan birga, Nurali Qobul hikoyalarida ekologik g'oya ham muhim o'rin egallaydi muallif tabiatga beparvolik, shahar shovqini, insonning sun'iy turmush tarziga berilib, tabiiy muvozanatdan uzoqlashuvini tanqid qiladi. Bu orqali u insonni tabiatga mehr, ehtirom va mas'uliyat ruhida tarbiyalashga undaydi. Tabiat tasviri asarlarda badiiy vositalarning keng tizimi orqali boyitilgan: metafora, personifikatsiya, parallelizm va ramziy tafakkur yordamida tabiat va inson o'rtasidagi ruhiy aloqa kuchaytiriladi. Har bir hikoya poetik ohang, tabiiy ritm va ruhiy chuqurlik uyg'unligi bilan ajralib turadi. Shu tarzda, Nurali Qobul hikoyalarida tabiat tasviri estetik-falsafiy va ma'naviy jihatdan yuksak badiiy yuklama kasb etadi. Bundan tashqari, yozuvchining til va uslub xususiyatlari ham e'tiborga loyiqdir. U badiiy detallar orqali tasvirning tabiiyligini, ruhiy holatning chuqurligini ta'minlaydi. Tabiat manzaralari hikoyaning hissiy fonini belgilaydi, qahramonlar ruhiyati bilan sintez holatida namoyon bo'ladi.

Muhokama jarayonida aniqlanganki, Nurali Qobulning tabiatga yondashuvi o'zbek nasrida yangi bosqichni ifodalaydi u tabiatni inson hayotining estetik, ruhiy va axloqiy markaziga aylantiradi. Shunday qilib, yozuvchining hikoyalarida tabiat tasviri orqali nafaqat individual kechinmalar, balki jamiyatning ma'naviy muammolari, insonning o'zini anglash jarayoni ham aks ettirilgan.

Nurali Qobul asarlari bugungi o'zbek adabiyotida ekologik ongni shakllantirish, tabiat va inson o'rtasidagi uyg'unlikni targ'ib etish, ma'naviy uyg'unlash g'oyalarini ilgari suruvchi muhim badiiy hodisa sifatida e'tirof etilishi mumkin.

XULOSA

Nurali Qobul hikoyalarida tabiat tasviri inson ruhiyati va hayot falsafasini ifodalovchi muhim badiiy vosita sifatida namoyon bo'ladi. "Qaytish" va "Hayot hukmi" hikoyalari misolida yozuvchi tabiatni faqat tashqi fon sifatida emas, balki qahramonlarning ichki kechinmalari, ruhiy o'zgarishlari va hayotiy qarorlarini aks ettiruvchi tirik kuch sifatida tasvirlaydi. Hikoyalarda peyzaj, yomg'ir, shamol, quyosh va boshqa tabiat unsurlari qahramonlar ruhiyati bilan uyg'unlashib, metafora va personifikatsiya kabi badiiy vositalar orqali estetik va falsafiy ma'no kasb etadi.

Nurali Qobul ijodida tabiat bilan hamnafaslik g'oyasi ustuvor bo'lib, inson va tabiat o'rtasidagi uyg'unlikni, o'zaro hurmat va mas'uliyatni targ'ib qiladi. Shu bilan birga, uning hikoyalarida ekologik ong, jamiyatdagi ma'naviy muammolar va insonning o'zligini anglash jarayoni ham aks etadi.

Natijada, Nurali Qobulning zamonaviy o'zbek nasridagi ijodi tabiat tasvirini estetik, falsafiy va ruhiy jihatdan yangi bosqichga olib chiqadi. Hikoyalar orqali u o'quvchini tabiat

bilan uyg'un yashashga, ruhiy osoyishtalik va hayot go'zalligini anglashga chorlaydi, shuningdek, ekologik va ma'naviy ongni shakllantirishda muhim badiiy rol o'ynaydi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ahmad S. Hayot va tabiat: nasr tahlili. – T.: “Ziyo”, 2010. – B.152.
2. Jo'rayev H. Badiiy ekologiya va o'zbek nasri. – T.: “Akademnashr”, 2021. – B.96.
3. Qobul N. Qaytish va Hayot hukmi: zamonaviy o'zbek hikoyalari tahlili. – T.: “Shark”, 2022. – B.112.
4. Qodiriy A. O'tgan kunlar. – T.: “Sharq”, 2003. – B.278.
5. Yo'ldoshev B. Adabiyot va ekologik tafakkur: ilmiy maqolalar to'plami. – T.: “Fan va texnologiya”, 2020. – B.85.
6. Yoqubov O. Cho'l va odam. – T.: “Fan”, 2005. – B.134.
7. Zunnunov Sh. Inson va tabiat: badiiy izlanishlar. – T.: “Ilm-fan”, 2015. – B.121.